

Шевчук Л.М.,

кандидат педагогічних наук, старший науковий
співробітник,

старший науковий співробітник відділу

навчання мов національних меншин та

зарубіжної літератури

Інституту педагогіки НАПН України

ФОРМУВАННЯ ТЕКСТОТВОРЧИХ УМІНЬ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ – ВИМОГА СУЧАСНОСТІ

Для сучасного світу характерна наявність надзвичайно великого обсягу текстової інформації та його неупинне зростання. Часто від того, як людина вміє орієнтуватися в інформаційному просторі залежить її добробут, можливості для самореалізації, кар'єрного зростання тощо. Уточнимо, що мова йде не просто про вміння та швидке орієнтування, пошук необхідної інформації, а і її ефективне опрацювання: осмислення, порівняння, відбір необхідних фактів, даних та ін., створення на основі опрацьованих текстів (а згодом і без них) власних.

Тобто важливим та актуальним є формування умінь роботи з текстовою інформацією, високий рівень яких має переростати у захоплююче текстотворення, що здійснюється особистістю без будь-яких труднощів. Зрозуміло, що мова не йде про масове штампування письменників та поетів, які стануть всесвітньо відомими. Такого можуть досягти лише люди, обдаровані від природи здібностями до літературної творчості (хоча систематична робота над текстотворенням збільшить їхні шанси на успіх). Мова йде про те, що слід навчати усіх створювати невеликі за обсягом різноманітні тексти, необхідні для використання у повсякденному житті.

Формування текстотворчих умінь, на нашу думку, варто здійснювати на засадах текстотворчого підходу.

Розпочинати таку діяльність радимо із початкової школи. Пояснимо одразу, що маємо на увазі формування саме текстотворчих *умінь*. Говоримо про текстотворчі уміння, маючи на увазі їх величезну різноманітність залежно від видової, стильової, жанрової різноманітності текстів, специфіки видів роботи над текстом.

Як це корелюється із компетентнісним підходом?

Аналізуючи сучасну науково-методичну літературу приходимо до висновку, що робота над текстотворенням здійснюється під час формування таких компетентностей:

- інформаційної (передбачає здатність орієнтуватися в інформаційному потоці, працювати з різноманітними джерелами (знаходити і добирати необхідну інформацію, критично до неї ставитися, класифікувати її, порівнювати, використовувати для вирішення проблем); наявність аналітичних, проектних, прогностичних умінь в засвоєнні і застосуванні інформації; є інтегративною якістю особистості, «що є результатом відображення процесів добору, засвоєння, опрацювання, трансформації і генерування повідомлень в особливий тип предметно-специфічних знань, яка дозволяє виробляти, приймати, прогнозувати і реалізовувати оптимальні рішення в різних галузях діяльності» [2; 3; 5];

- комунікативної (передбачає формування умінь «розуміти, критично оцінювати усні й письмові тексти; складати повноцінні в комунікативному відношенні висловлювання, які сприяють досягненню взаєморозуміння і взаємодії» [1, с. 12];

- мовленнєвої (передбачає формування умінь використовувати мовні засоби для розуміння тексту, його побудови за навчальних умов) [1];

- читацької (спрямована на формування особистісних та інтелектуальних якостей читача, необхідних для ефективною взаємодії з текстом (розуміння, діалогу з автором, оцінки прочитаного тощо [6, с. 95], самостійну роботу з різними видами письмових текстів – «читати, розуміти знаходити в них потрібну інформацію, аналізувати, інтерпретувати, оцінювати, застосовувати її

для вирішення навчально-пізнавальних завдань, у життєвому досвіді, у стандартних і нових ситуаціях» [4, с. 6].

Розмовляючи про формування текстотворчих умінь варто зупинитися на таких аспектах:

- 1) специфіка текстів як основи формування умінь текстотворення на засадах текстоцентричного підходу;
- 2) види завдань, які доступні та цікаві для молодших школярів;
- 3) способи забезпечення індивідуалізації та диференціації під час формування текстотворчих умінь.

Так, у початковій школі, без сумніву, основою для текстотворення першочергово можуть стати художні твори – казки (народні та авторські), оповідання, та періодично – тематично подібні до них вірші, загадки, скоромовки, приказки, прислів'я; згодом – науково-пізнавальні статті.

Забезпеченню цілісності та системності у сприйманні текстової інформації сприяє об'єднання текстів (і відповідних завдань) у тематичні блоки.

Щодо видів завдань для ефективного формування текстотворчих умінь зазначимо, що у методичній системі визначаємо їх види відповідно до сутності авторської послідовно-симетричної технології, основа якої – поступовий перехід від опрацювання, відтворення тексту у повному обсязі до відновлення знайомого тексту з пропусками або деформованого тексту, редагування, доповнення незнайомого тексту з пропусками, створення власного тексту (з використанням допоміжних матеріалів та без них).

Роботу над системою завдань для формування текстотворчих умінь можливо здійснювати під час уроків української мови, літературного читання, занять курсу за вибором, у позаурочний час.

Для забезпечення індивідуалізації та диференціації радимо виконання завдань здійснювати письмово, дозволяючи кожній дитині рухатися у власному темпі, співпрацювати у парах, групах, за умови співпадання темпів роботи. Співпраця молодших школярів може здійснюватися як на партнерських умовах

(у гомогенних парах) або із використанням ролей «вчитель» - «учень», «виконавець» - «контролер» та ін. (у гетерогенних групах).

Підсумовуючи сказане, ще раз наголошуємо, що формування текстотворчих умінь учнів початкової школи на засадах текстоцентричного підходу на сьогодні є життєво необхідним. Адже уже у молодшому шкільному віці для дитини важливим є розуміння та правильне виконання інструкцій, порівняння складу кондитерських виробів та інших продуктів (використовуючи текст на упаковці), написання чітких і зрозумілих повідомлень під час спілкування в інтернет-мережі тощо. Тому вважаємо, що проблема формування текстотворчих умінь учнів початкової школи потребує подальших наукових розвідок (наприклад, у контексті різнорівневості остаточних результатів, інтенсивності темпів їх формування) та впровадження напрацьованих результатів в освітній процес сучасної початкової школи, використання у позаурочний час.

Література

1. Гудзик І.П. Компетентнісно орієнтоване навчання російської мови у початкових класах (у школах з українською мовою навчання): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. наук : спец. 13.00.02 – теорія та методика навчання (російська мова) / І.П. Гудзик. - Київ – 2008. – 42 с.
2. Зіборова В. Формування інформаційної компетентності викладача [Електронний ресурс] / В. Зіборова. – Режим доступу: // <http://www.stattionline.org.ua/pedagog/104/18156-formuvannya-informacijno%D1%97-kompetentnosti-vikladacha.html>
3. Котенко В. В. Информационно-компьютерная компетентность как компонент профессиональной подготовки будущего учителя информатики [Электронный ресурс] / В. В. Котенко, С. Л. Сурменко // Вестник Омского государственного педагогического университета. – 2006. – Режим доступа : <http://www.omsk.edu/article/vestnik-omgpu-114.pdf>
4. Мартиненко В.О. Структура і зміст читацької компетентності молодших школярів [Електронний ресерс] / В.О. Мартиненко. – Режим доступу:

<http://lib.iitta.gov.ua/7920/1.pdf>

5. Тришина С.В. Информационная компетентность как педагогическая категория [Электронный ресурс] // Интернет-журнал "Эйдос". – 2005. – 10 сентября. – Режим доступа : <http://www.eidos.ru/journal/2005/0910-11.htm>
6. Чепелёва Н.В. Технології читання. / Н.В. Чепелёва. – К.: Главник, 2004. – 95 с.